

לפי "תנאי הסביבה". ניגשתי וישבתי ליד שולחנו של הסופר, ואמרתי לו שבמונית יושב מנהל תיאטרון ישראלי שרוצה להמחזי את "פטפוטים על הנילוס", ולשם כך הוא מבקש שהצדדים יחתמו על הסכם. מחפוז, שלא היה רגיל בכך, אמר שאין לו התנגדות להמחזה, ולדעתו אין צורך בהסכם. הסברתי לו שזה כלל קבוע בתיאטראות שלנו כשמציגים יצירה של סופר חי, ומחפוז אמר: אין בעיה, אחתום! הצצתי מן החלון וצעקתי: נועם, תביא את החוזה המלא. מחפוז חתם בלא היסוס, וכך בן רגע נחתם הסכם תרבותי ראשון בין סופר מצרי ומוסד תרבותי ישראלי - אחרי אלפיים שנות גלות וסבל. המחזאי הלל מיטלפונקט, שבידיו הופקדה מלאכת ההמחזה, הגיע בעקבות כך לקהיר עם רעייתו (שכרסה היתה אז בין שיניה), והשלושה בילו ימים רבים בקפה "קליאופטרה" שליד הנהר והתמודדו עם בעיות ההמחזה.

הכיכר ובית הקפה

נגיב מחפוז

מערבית: ששון סומך

מתחת לרגליהם של גברים ונשים וילדים. החנויות הומות מקונים. המהומה מאמירה תוך כדי תחרות צורמת עם המולת הרדיו. איזה להיטות לקנות, כאילו אחז בהם בולמוס של אגירה או הגירה. זרם בלתי פוסק, גלים גועשים, מתנגשים. הכל מתנהל בחיפזון המעורר תהייה. תחינות קבצני הרחוב תעו באוויר. חגיגה של קניות ומכירות וגניחות אובדות הנה התפוצצה מול עינינו. "אדון עולם, מרעיף שלום, / את אשר יגורנו בלום," דקלם ידידי. צחקנו יחדיו. צחוק של איולת היה זה.

4.

בין שעת מעריב לחשכה מיהרו הבריות להתפור ולהעלם. בתוך המולת ההתפרצות העצבים נמתחו וכך פרצו קרבות לשון וידיים. הגלים נסוגו והלכו, ובעקבות הגאות העצומה בא שפל עצום. הקילות נעלמו. הכיכר התרוקנה כליל, והלא דרכה שלא להתרוקן עד אשמורת אחרונה. עלה בדעתי לקום כדי לשאול את שוטר התנועה, אבל נמנעתי מלעשות כן משראיתי את פניו המתוחים, הזועפים. ולפתע נסגרו דלתות החנויות וחלונות הבתים. עלטה ודממה שולטים בכל. יושבי בית הקפה שולחים זה אל זה מבטים נבוכים:

מה קרה לעולם?

הנה העיתונים. הם לא מזכירים שום דבר...

אבל בטוח שיש משהו באוויר!

עלינו ללכת. למה לנו להישאר כאן?

אולי נמתין לחדשות?

רצוי שנהיה יחד.

והבתים שלנו? ואלה שבבתים?

איש אחד עמד ממקומו ואמר:

לבי אומר לי...

לא סיים את המשפט. החווה בידו תנועה מסתורית והלך לו. אלה שהיססו התעוררו, ובוהו אחר זה הסתלקו. הלכתי עם ידידי, מודאגים שנינו. "ראשי סחרחר עלי. אמור לי, בחייך, מה קרה?" אמר. "מה שקרה קרה" אמרתי, סבלנותי פוקעת, "אבל מה בקשר למה שלא קרה עדיין?"

פורסם לראשונה ב'עתון 77', גל' מס' 123 1990

אם אפשר לומר כך) שמחפוז מבלה את הבקרים שלו בקפה בשם "שאנו-אליזה" שליד שפת הים, שם הוא נפגש מדי יום עם חוג של סופרים ואינטלקטואלים, ובראשם המחזאי הוותיק תופיק אל-חכים, נשיא אגודת הסופרים המצרים באותם ימים. יצאנו במונית לאלכסנדריה בשעה שש בבוקר. בשעה תשע בדיוק עצרה המונית על המדרכה שליד "שאנו-אליזה". והנה שמחתי מאוד לראות את מחפוז מגיע בו-ברגע, לבדו, מסיר את כובע הקש שלו ומתיישב לו ליד שולחנו הקבוע. שמחתי על היותו לבדו נבעה מכך שבנוכחותם של מצרים אחרים יתנהל עניין המו"מ באטיות. לפיכך ביקשתי מנועם להמתין במונית כמה דקות, עד ש"אגשש את הדופק" אצל מחפוז. קודם לכן כבר ביקשתי מנועם להכין שלושה נוסחים של ההסכם: אחד בן משפט אחד, אחד בן עמוד אחד, והשלישי - הסכם מלא ומפורט. על איזה מהם יחתום הסופר, נחליט

1.

הבוקר זוהר. השמים בהירים. האביב נושף וממלא את האוויר עדנה. הכיכר מתעוררת - בנייניה החדשים ושרידיה העתיקים. החנויות נפתחות, דברי חלב ומאפה מוצגים בהן בגאווה. בתי הקפה מקבלים פני עמלים וחסרי מעש. ישבתי מול התה הירוק; מביט ונוכח חליפות, שופע בריאות, תקווה וחלומות געורים. אכן, לא חסרו באווירה תמונות מדאיבות. הנה איש שענינו נטרטו מבכי ומחוסר שינה. הוא מחפש את לשכת הבריאות. הנה אשה באה-בימים שואלת מהי הדרך הצרה ביותר לכלא של קהיר, אך אלה מראות הנבלעים בשפע אירועי היום-יום, ובה בשעה מרפרפת זמרתה של אום-כולתום ומנעימה את בוקרם של המאזינים. אני שואף לאטי את התה, מאזין בהנאה, בטוה שהתגוגות בנות-חלוף הן, וכי היופי נצחי ואינו כפוף לרצון הזמן.

2.

אמצע היום. מנת הקבב מגיעה. המלצר מסלק את הכד והכוסות ומכין את השולחן לארוחת הצהריים. "הדוחק נורא היום," אמר ידידי. "הכיכר תמיד מלאה בני אדם," אמרתי באדישות. "אבל היום זה עבר כל גבול," ענה. "האנשים משתנים," התערב המלצר, ידיד ישן אף הוא, "הם לא כמו שהיו." "רק אל ישתבח נותר כפי שהוא," אמר ידידי, והמלצר הוסיף: "אם אתה שואל מישהו למה השתנה הוא מכחיש ומאשים את האחרים. תאמין לי, העולם נפל על הראש." ניגשנו לאכול, בעוד אני מהרהר במה שמעתי. "כך הבריות בכל זמן ובכל מקום," לאטתי בנימה מרגיעה.

3.

בין שעת הצהריים והערב חדלנו לשוחח ועינינו ננעצו המומות במתרחש. "זהו הדוחק הרגיל בכל יום?" שאל ידידי. "לא, אפילו לא בחגים," הודיתי. הדוחק מתעצם עד אימה. האדמה נעלמת לחלוטין